

УДК: 368

В. А. Діба,
аспірант, Національний Технічний Університет України «КПІ» ім. Сікорського

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ НА СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ

V. A. Dyba,
a graduate student,
National Technical University of Ukraine "KPI" im. Sikorskoho

IMPACT OF ECONOMIC CRISIS ON INSURANCE MARKET UKRAINE

У статті узагальнено й описано внутрішні та зовнішні фактори впливу на ситуацію страхового ринку України. Вивчено проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України в умовах економічної кризи, а також запропоновано шляхи їх вирішення. За допомогою статистичної інформації подані результати діяльності страхового ринку. У результаті дослідження зроблено висновок про те, що необхідно взяти певні заходи зменшення впливу світової фінансової кризи на страховий ринок України.

The article describes and summarizes the internal and external factors impact upon the insurance market of Ukraine. Studied the problems and prospects of development of insurance market in Ukraine in the economic crisis and proposed solutions. Using statistical information presented results of the insurance market. The study concludes that need to be taken to reduce some of the global financial crisis on the insurance market of Ukraine.

Ключові слова: страховий ринок, економічна криза, страховик, страхова діяльність, страхові резерви.

Keywords: insurance market, word financial crisis, insurer, insurance activities, insurance reserves.

Постановка проблеми. В умовах розвитку економіки зростає роль страхування як інституту гарантування відшкодувань понесеної шкоди в зв'язку з тим чи іншими подіями. В цей час слабо розвинутий ринок України зіштовхнувся з викликами, які для багатьох компаній загрожують перетворитися на непереборне випробування.

Сьогодні страховий ринок України переживає не найкращий час. Це пов'язано в першу чергу з економічною та банківською кризою, військовим станом в країні, зі зменшенням підконтрольної Україні території, та зниженням платоспроможності споживачів страхових послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку та побудови страхового ринку і діяльності страхових компаній зокрема знайшли своє відображення у багатьох роботах вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як О. Вовчак, І. Кривцун, В. Пліса, Н. Добощ, В. Базилевич, Н. Внукова, І. Балабанов, О. Білак, Н. Ковтун, О. Козьменко, В. Заруба, С. Юрій, які глибоко досліджували питання ефективного функціонування страхового ринку України, зокрема фінансовий стан вітчизняних страхових компаній.

Так, В. Пліса розглядає страховий ринок як особливу соціально-економічну структуру, якусь сферу грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу є страховий захист, формуються пропозиція і попит на нього. Також він вивчав стратегії інтеграції страхового ринку України в світовий страховий простір.

В. Алексєнко розглядає діяльність страхових компаній в умовах трансформації ринкових процесів, Д. Тупчієнко описує роль страхових компаній в інвестиційній процесі країни, С. Нестерова аналізує ринок страхових послуг України в цілому. Також значна увага функціонування страхових організацій в нашій країні приділяють Н. Шурігіна, О. Жабінець, А. Василенко, В. Тринчук, В. Баранова та інші науковці.

О. Козьменко головним призначенням страхової діяльності вважає захист майнових інтересів юридичних і фізичних осіб і виплату їм страхового відшкодування при настанні передбачуваної договором події. При цьому страхова компанія повинна володіти достатнім обсягом фінансових коштів, необхідних для покриття збитків в процесі господарської діяльності, виконання страхових та інших зобов'язань, формування централізованих та децентралізованих страхових резервів, а також інвестування тимчасово вільних коштів.

Ціль статті. Ціллю дослідження є аналіз впливу економічної кризи на стан страхового ринку України, а також пошук шляхів розв'язку проблем, які з'являються у наслідок діяльності страхових компаній.

Виклад основних матеріалів. Проблеми діяльності страхових компаній в Україні залишаються не вирішеними і потребують особливої уваги не лише з теоретично, але й практично.

Діяльність страхових компаній є досить специфічною, адже замість класичного товару, на ринку такі компанії пропонують особливий товар – страховий захист, за який отримує певну плату. Але на жаль, серед населення нашої країни не розвинута страхова культура та є значна ступінь недовіри до страхових компаній, через нечесну діяльність останніх.

Згідно звіту Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг про стан страхового ринку України, на кінець першого півріччя 2016 року в країні нараховувалося 343 страхові компанії. З початку року зі страхового ринку пішло з різних причин 18 компаній. Загалом з початку 2015 року з ринку пішло 39 компаній (Таблиця 1)[5].

Таблиця 1.
Кількість страхових компаній в Україні

Кількість страхових компаній	Станом на 31.12.2014	Станом на 31.12.2015	Станом на 30.06.2015	Станом на 30.06.2016
Загальна кількість	382	361	374	343
В т.ч. СК «non-Life»	325	312	322	298
В т.ч. СК «Life»	57	49	52	45

Як стверджують спеціалісти, загалом з Українського страхового ринку пішли невеликі страхові компанії, які переважно працювали в сегменті ОСАГО та вели не зовсім чесну конкурентну боротьбу за рахунок демпінгу.

Страхові компанії, які дійсно працюють у класичному розумінні страхового бізнесу не закриваються. Класичне страхування – це довгостроковий бізнес із невисокою прибутковістю. Він акумулює серйозні засоби, але при цьому збирає майже ідентичну суму обов'язків. Тому такий бізнес потребує великих капіталовкладень.

Згідно Закону України «Про страхування», страховиками є «фінансові установи, у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законом України «Про державні товариства», з урахуванням того, що учасників кожного з таких фінансових установ повинно бути не менше трьох, та інших особливостей, передбачених цим Законом, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності». Мінімальний розмір статутного капіталу страховика, який здійснює види страхування інші, ніж страхування життя, встановлюється в розмірі, еквівалентному 1 млн. євро, а страховика, який займається страхуванням життя, – 10 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України[1].

Зараз на страховому ринку України склалась така ситуація, коли у компаній фактично не залишається можливостей для значного інвестиційного доходу – його або зовсім немає, або він несуттєвий. При цьому об'єм зобов'язань страхових компаній в більшості випадків дорівнює об'ємам зібраних премій, що створює ситуацію, в якій діяльність основної частини малих страховиків ризикує завалитися в найкоротші строки.

Тому по аналогії з банківським сектором, на ринку страхових послуг відносно стабільно себе почувають лише компанії з іноземним капіталом, які вже давно працюють в Україні та готові підлаштовуватися під специфічні умови нашої країни. Та нажаль, таких компаній не багато, а новий глобальних гравців Український ринок не привертає.

Якщо ж ми розглянемо детально концентрацію страхового ринку України на перше півріччя 2016 року (Таблиця 2), то побачимо, що незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 97,3% – акумулюють лише 100 страхових нелайфових компаній (третина від усіх нелайфових компаній України). А 20 лайфових страхових компаній акумулюють аж 99,3% валових страхових премій – 44,4% від усієї страхових компаній «Life» на вітчизняному ринку[5].

Таблиця 2.
Концентрація страхового ринку за I півріччя 2016 року

Перші (Тор)	Страховання «Life»		Страховання «non-Life»	
	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %
Тор 3	578,5	44,0	3 098,7	20,6
Тор 10	1 154,8	87,8	6 956,9	46,3
Тор 20	1 305,9	99,3	9 744,8	64,9
Тор 50	1 314,7	100,0	13 087,5	87,2
Тор 100	x	x	14 604,0	97,3
Всього по ринку	1 314,7	100,0	15 012,3	100,0

Нажаль, хоча рівень покриття страховими послугами в Україні досить низький, ринок вже давно перестав бути привабливим для інвесторів. У великих гравців світового та європейського рівнів було 25 років щоб інвестувати в Україну. І всі, для кого країна була цікавою, вже працюють тут.

Говорити про яку-небудь інвестиційну привабливість українського ринку страхових послуг зараз дійсно не доводиться. Адже попит на страхові продукти в нашій країні сильно впав, а вартість самих послуг істотно збільшилася.

За перше півріччя 2016 року український ринок продемонстрував скорочення кількості укладених договорів на 67% відносно відповідного періоду 2015 року. Це пов'язано в першу чергу зі зменшенням підконтрольної Україні території, а також зі зниженням платоспроможності споживачів страхових послуг. При цьому ми бачимо тенденцію до збільшення середньої вартості страхового поліса як по зобов'язанням, так і по добровільним видам страхування. Причина цього полягає у інфляції, а також в девальваційних ризиках, які безумовно, не можуть не враховуватися страховиками[6].

Ще однією проблемою для вітчизняних страховиків є звуження ринку, коли кількість клієнтів скорочується, а ті які залишаються, вимагають більш високу якість страхових послуг.

Звичайно банківська криза не могла не вплинути на страхову сферу. Через проблеми в цій сфері багато страхових компаній не лише втратили розміщені депозити, але й впустили частину клієнтів через падіння банківського кредитування.

До вже традиційних проблем сектору варто віднести обвал автомобільного ринку, що суттєво впливає на кількість угод по авто страхуванню, а також скорочення туристичних потоків. Природним чином також впливає і загальна нестабільність в економіці країни, коли інфляційні процеси не дають змогу компаніям проводити довгострокове планування своєї діяльності[8].

Хоча кількість страхових компаній на ринку з кожним роком зменшується, кількість страхових премій за останні роки збільшилося (рис.1). Так за 2015 рік загальна кількість чистих страхових премій зростає на 20,2%, а за перше півріччя 2016 року на 19,9%. Але це зовсім не означає, що на існуюче значення збільшився сам страховий ринок. Зростання премій викликало зростання страхових сум, що в свою чергу було викликано девальвацією національної валюти[7].

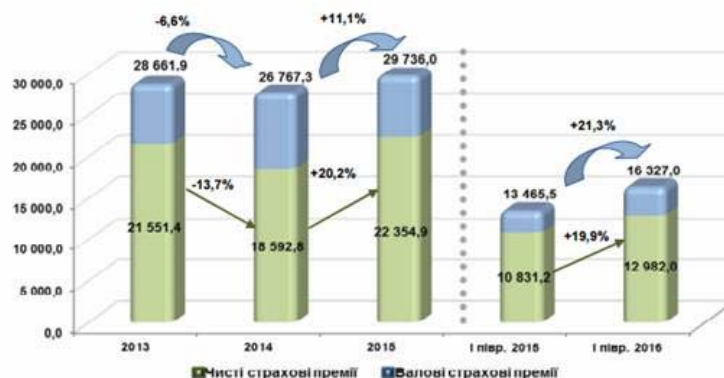

Рис. 1. Динаміка страхових премій на 2013-2015рр., I півр. 2016р. (млн. грн.)

В середньому українські страховальники вже втратили більше 20% клієнтів. Окрім вже описаних проблем, ключовими причинами такого обвалу стали всім воєнно-політичні проблеми: анексія Криму та військові дії на сході України.

Не дивлячись на всі вищеперераховані негативні тенденції на українському страховому ринку, є також і деякі позитивні віяння. Так, наприклад, прагнення українців страхувати свої квартири, дома та майно поступово збільшує і рівень страхової культури в нашій країні. В цьому плані найбільше відрізняються корпоративні клієнти, які все частіше користуються послугами добровільного медичного страхування для свого персоналу, і як і раніше досить активно страхують офіси та виробничі приміщення.

Попит на послуги страхових компаній залишається відносно стабільним у обов'язкових видах страхування. У сфері добровільного страхування виділяється сектор медичного страхування та страхування людей, які виїждять на кордон. Медицина підтримується загалом за рахунок корпоративних клієнтів, які хочуть зберігти соціальні програми для співробітників та утримати їх лояльність. Так у порівнянні із I півріччям 2015 року, відбулося збільшення валових страхових платежів по медичному страхуванні на 147,6 млн. грн. (на 14,9%). А людей, які виїждять за кордон просто стало більше по кількості, що загалом пов'язано із трудовою міграцією, до того ж зросла ціна полісу[2].

Страховики функціонують в умовах системних обмежень зовнішнього середовища, серед яких найбільш значущими є: ступінь державного регулювання страхової діяльності, мотивація інвесторів, системи стимулювання персоналу, а також масиви інформації, що мають принципове значення для розвитку страхового бізнесу, розробки та пропозиції страхового продукту, переваг і спрямованості страхових інтересів клієнтів і інші умови.

В таких умовах ключовими факторами (умовами) розвитку страхового ринку в Україні повинні виступати:

1. Нормативно-правове забезпечення страхової діяльності.
2. Інноваційні стратегії розвитку страхового ринку в регіонах.
3. Інформаційне забезпечення учасників ринку і споживачів страхових послуг.

Слід зазначити, що нормативно-правова база, яка регламентує страхування, є логічно незавершеною, несистематизованою, неоднозначною. Процес вдосконалення законодавчих актів повинен враховувати рівень організації страхового ринку та будуватися з урахуванням кількості та якості організацій, які представляють цей ринок і здійснюють нагляд над ним, розробки і впровадження системи моніторингу, включаючи процедури інтервенції на ринок.

Нормативні акти повинні передбачати:

- вдосконалення системи ліцензування компаній і реєстрації правил добровільного страхування;
- впровадження механізму фінансового оздоровлення компаній і встановлення нормативів і індикаторів, які визначають, коли такий механізм вводиться, зокрема, правила і норми платоспроможності та фінансової стійкості;
- створення системи контролю за операціями з надання гарантій та поручительств, поворотної фінансової допомоги, а також застави майнових прав і майна;
- впровадження вимог до аудиторського висновку щодо діяльності страхової організації або страхового брокера;
- створення гарантійного фонду для забезпечення виконання зобов'язань перед страховальниками, особливо фізичними особами, в разі банкрутства страховика;

встановлення державного контролю за концентрацією капіталу на страховому ринку;

вступ уповноваженого органу нагляду за страховою діяльністю в Міжнародну асоціацію органів нагляду за страховою діяльністю, яка разом з тим буде означати впровадження в Україні принципів і стандартів цієї асоціації.

Нормативне забезпечення повинно бути орієнтоване на рішення перспективних завдань розвитку страхового ринку в Україні, що має бути враховано при розробці Концепції його розвитку. При цьому в основу концепції має бути покладена орієнтація на споживачів страхових послуг; на створення умов розширеного відтворення страхових видів, де страховики і держава повинні бути зацікавлені в реалізації інтересів споживачів страхових послуг як основи життєздатності страхування в Україні [8].

Для обґрунтування інноваційної стратегії розвитку страхового ринку в регіонах з метою законодавчого і макроекономічного регулювання процесів страхового захисту необхідно використовувати методи оцінки концентрації страхового капіталу і привабливості страхових ринків регіонів.

Оцінка рівня концентрації здійснюється за структурою зібраних страхових премій з застосуванням коефіцієнтів локалізації та інтегрального показника привабливості страхових ринків окремих регіонів, розрахованого на основі застосування методу багаторівневої середньої.

Відомо, що в загальному випадку коефіцієнт розраховується відношенням частки результативного показника до частки факторного в межах регіону. Щодо страхового ринку коефіцієнти локалізації ще не розроблені. Результативними факторами для страхових ринків виступають показники частки ємності страхових ринків окремих регіонів (частки премій і виплат). Факторними ознаками можуть виступати такі регіональні показники, як валовий регіональний продукт (ВРП), чисельність населення, кількість страхових компаній, що діють в кожному регіоні.

Так, коефіцієнт локалізації страхових премій (чи відшкодувань) у залежності від частки окремих регіонів в ВРП ($d_{ВРП}$) повинен розраховуватися:

$$K = \frac{d_s}{d_{ВРП}} \quad (1)$$

де d_s – доля страхових премій окремого регіону.

Коефіцієнт локалізації змінюється в межах від 0 до 1. Чим ближче його значення до 1, тим більш рівномірно розподілені регіональні ринки країни за показником страхових премій щодо ВВП, а, отже, тим рівномірніше розподілений страховий капітал і нижче його концентрація. Найбільш рівномірно розподілений капітал страхових компаній в трьох регіонах: в Києві, Закарпатській та Волинській областях [1]. З приводу такого розміщення слід пояснити, що в Києві сконцентровано переважна кількість страхових компаній України і там же формується значна частина ВРП. У Закарпатській та Волинській областях картина має прямо протилежний вид: і кількість страхових компаній і обсяг ВРП там дуже низькі і це негативно характеризує перспективи розвитку їх страхового ринку.

Страховий ринок України сьогодні гостро потребує належного інформаційного забезпечення. Проте, як у лідерів ринку, так і у невеликих гравців існує інформаційний дефіцит. В Україні відсутня загальнонаціональна система розкриття страхової інформації учасниками страхового ринку, що робить роботу компаній «непрозорою» і посилює недовіру до них споживачів.

Висновки. Зараз український страховий ринок переживає деяку еволюцію, яка дозволить йому очиститися від неефективних компаній та стати більш конкурентоспроможним. Більша частина гравців, які залишаться на ринку, лише посилять власні позиції, деякі будуть змушені консолидувати активи, решта ж спробують хоч трохи змінити фінансовий стан. Все це в найближчому майбутньому зможе страти головними факторами сприяння переходу українського страхового ринку на якісно новий рівень.

Головним завданням вітчизняних страхових компаній є збільшення рівня страхових виплат, тому що в Україні його середнє значення є значно нижчим за світові стандарти. Необхідно провести заходи, які зможуть забезпечити ефективну діяльність страхових компаній України та стабілізують ситуацію на страховому ринку в цілому.

Необхідно забезпечити ефективне управління грошовими потоками страхових компаній. Це є запорукою ліквідності та фінансової стійкості будь-якого підприємства, яке функціонує на фінансовому ринку.

Також важливо повернути довіру населення до страховика та збільшити загалом страхову культуру населення. Можемо стверджувати, що деякі шаги в цьому напрямі вже зроблено. Уповноваженим органом підготовлений проект Закону України «Про внесення змін до деяких Законів України та виклад Закону України «Про страхування» в новій редакції», який спрямований на збільшення рівня захисту прав споживачів страхових послуг і обумовлений необхідністю внесення змін до нормативно-правову базу у зв'язку зі вступом України до Світової організації торгівлі.

З метою створення системи гарантування страхових виплат за договорами страхування життя, Національна комісія, яка здійснює регулювання ринків фінансових послуг, має намір продовжувати роботу по затвердженню Верховною Радою України проекту Закону України «Про Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя».

Також необхідно підкоригувати вітчизняне законодавство в сфері страхування до законодавства Європейського Союзу: удосконалення моніторингу діяльності страховиків та посилення контролю за дотриманням страховиками вимог щодо забезпечення платоспроможності, фінансової стійкості; державне регулювання у сфері страхового посередництва; введення європейських стандартів за класифікацією ризиків у страхуванні; вдосконалення порядку ліцензування страховиків; підвищення вимог до формування статутного капіталу; введення міжнародних норм корпоративного управління і пруденційного нагляду; підвищення

захисту страхувальників; розвиток довгострокового страхування життя.

Література.

1. Беспалова А.Г. Развитие страхового рынка Украины в условиях экономического кризиса / А.Г. Беспалова, Н.В. Югас // Финансы, учет, банки. – 2009. – №1(15). – с.72-77.
2. Внукова Н.М. Страхование: теория и практика : [учебное пособие] / Н.М. Внукова, Л.В. Временко, В.І. Успенко. – 2 изд., перделанное та дополненное.– Харьков : Бурун Книга, 2009. – 655 с.
3. Гавриляк Т.С. Влияние мирового финансового кризиса на страховой рынок Украины / Т.С. Гавриляк // Миколиівський національний університет ім. В.О. Сухомлинського. – 2014. – №2. – С. 1034-1037.
4. Гребенщиков Э.С. Финансовый кризис в мире: последствия и уроки для страхового бизнеса, регуляторов и страхователей / Э.С. Гребенщиков // Финансы. – 2009. – № 3. – С. 53–58.
5. Офіційний сайт Державної комісії по регулюванню ринку фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dgg.gov.ua>
6. Пікус Р. Фінансова стійкість страхової організації та джерела її забезпечення / Р.Пікус, М. Балицька // ВІСНИК Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2016. – №3(180). – С. 6-9.
7. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/stat>
8. Тринчук В. Вступ України до СОТ як етап формування страхового ринку відкритого типу / В. Тринчук, С. Дідус // Матеріали ІІ міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми європейської інтеграції і транскордонного співробітництва». — Луцьк: Вежа. — 2005. — С. 237-241.

References.

1. Bespalov, A.G. and Yugas, N.V. (2009), “The development of the insurance market of Ukraine in terms the Economic crisis”, *Finance, Accounting, Banks*, vol. 1 (15), pp.72-77.
2. Vnuково, N.M. Vremenko L.V. and Uspalenko V.I. (2009) *Strahovanie: teoriya i praktika* [Insurance: Theory and Practice], 2nd ed, Book breaker, Kharkiv, Ukraine.
3. Havrylyak, T.S. (2014), “Influence Peace Financial crisis in Ukraine Insurance Marketplace”, *Mykolyivsky National University*, vol. 2, pp. 1034-1037.
4. Grebenshchikov, E.S. (2009), “Finance crisis in the world: lessons and implications for the insurance business, regulators and the insurer”, *Finance*, vol. 3, pp. 53-58.
5. The official website of the State Commission for Regulation of Financial Services available at: <http://dgg.gov.ua> (Accessed 15 September 2016)
6. Picos, R. and Balytska, M. (2016), “financial stability of the insurance company and the source of its QA”, *Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University*, vol. 3 (180), pp. 6-9.
7. Ukraine's insurance market statistics, available at: <http://forinsurer.com/stat> (Accessed 10 September 2016)
8. Trynchuk, V. and Didus, S. (2005), “Ukraine's SOT accession as a step of forming insurance market open type”, *Materials II Intern. nauk. and practical. Conf. “The problems of the Euro-ropean integration and cross-border cooperation”*, Luc'k:Vezha, pp. 237-241.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"